

STARI OBIČAJI, USMENE PRIČE, ZAGONETKE I VJEROVANJA NA PODRUČJU DOLINE NERETVE

Musulin, Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:229275>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**STARI OBIČAJI, USMENE PRIČE, ZAGONETKE I
VJEROVANJA NA PODRUČJU DOLINE NERETVE**

PETRA MUSULIN

SPLIT, 2021.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost
Hrvatski jezik i književnost
Hrvatska usmena književnost

**STARI OBIČAJI, USMENE PRIČE, ZAGONETKE I VJEROVANJA NA
PODRUČJU DOLINE NERETVE**

Studentica
Petra Musulin

Mentor:
prof. dr. sc. Marko Dragić

Split, 2021. godine

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Predaje	2
2.1. Povijesne predaje	3
2.2. Mitske predaje	3
2.2.1. Vile.....	4
2.3. Demonološke predaje.....	8
2.3.1. Vještice.....	8
2.3.2. More	11
2.3.3. Kuga.....	12
2.3.4. Irudica	12
2.4. Pričanja iz života	13
Sjena.....	13
Ispovijed	14
Udovica.....	14
Nekadašnji porodi	15
Svađe.....	15
2.5. Lastavice	16
3. Vjerovanja.....	16
3.3. Zaštita od nevremena	17
3.4. Pijetao.....	17
3.5. Ljubavna divinacija	18
3.6. Trudnice i bebe.....	18
3.7. Crna magija	19
4. Etnografske crtice o sv. Nikoli, Badnjoj večeri i Uskrsu	20
4.1. Sveti Nikola	20
4.2. Badnja večer	21
4.3. Uskrs	23
5. Maškare.....	23
6. Kult mrtvih i zagrobni život	24
7. Obred vjenčanja.....	26
7.1. Zaruke i prošnja.....	27
7.2. Vjenčanje	27
8. Zagonetke i poslovice.....	28
Rječnik.....	31

9. Zaključak.....	37
Izvori.....	38
Vlastiti terenski zapisi.....	38
Podaci o kazivačima	38
Literatura	39
Sažetak.....	42
Summary.....	43

1. Uvod

Usmena književnost najstarija je i najdugotrajnija književnost, koja stoljećima svjedoči o životu ljudi, naroda i čovječanstva. Pričama, zagonetkama, poslovicama, predajama djecu se učilo, ljude zabavljalo i vrijeme kratilo. Usmena književnost javlja se i prije pisma, te je glavni njezin način prenošenja bio usmenim putem, odakle je i dobila svoj naziv. S vremenom su se pisana i usmena književnost počele isprepletati. Veliki utjecaj na hrvatsku usmenu književnost imao je folklor i tradicija. U ovom radu, osim priča koje su zapisali i objasnili etnolozi, velikim dijelom koristile su se usmene priče koje su se generacijama prenosile i prepričavale, stoga su glavni izvor priča i legendi lokalni stanovnici. Danas je ovo područje u kojem živi jako mali broj ljudi, a gomila stanovništva iselila se u zadnjih pedesetak godina. Mladog stanovništva po okolnim mjestima ostalo je jako malo, a oni koji nisu otišli u inozemstvo preselili su se u grad Metković, koji je ujedno i centar zbivanja svih događanja u ovom kraju. Neretvanska krajina ili kraće Neretva, koju spominje car Konstantin VII. Porfirogenet (913. - 959.) u svom djelu „De administrando imperio“ spadala je u nekadašnju Paganiju.¹

Car u Paganiji spominje 3 glavne župe: Rastotza (Rastočka ili Rastok između Vrgorca i Ljubuškog), Mokrum (današnja Makarska) i Dalen (Duvno). Od 12. stoljeća čitav kraj koji je zauzimala Paganija od Cetine do Neretve, nazivao se jednim imenom Krajina. Po dolasku u nove krajine Slaveni su se najprije smještali uz rijeke pored kojih su se obično prostirale nizine. Tu su se mogli baviti ribolovom i zemljoradnjom. Taj naseljeni kraj dobiva naziv po glavnoj rijeci, a po tome su se i njeni stanovnici nazivali Neretvani.² Dolina Neretve danas obuhvaća prostor od ušća Neretve na sjeveru do pogradinsko-slivanjskih brda na jugu. U Dolini Neretve smjestila se općina Pojezerje koja se sastoji od nekoliko malih naselja: Kobiljača, Otrić-Seoci, Mali Prolog, Pozla Gora, Brečići i Dubrave. Upravo iz tih mjesta dolazi većina zapisa koja će biti obrađena u ovome radu. Također se veliki fokus pridaje predajama iz župe Bagalovići, prvenstveno zbog velikog broja izvora i zapisa koja dolaze iz tog kraja. Ostala spomenuta mjesta odakle dolaze priče, zagonetke i predaje su grad Metković i selo Kokorići. U ovom radu fokus je na usmenim književnim oblicima, te su objašnjena stara vjerovanja, prvenstveno ona u vile i vještice, zbog velikog broja zapisa i priča o njima,

¹Smoljan, Ivo, Neretva, Galerija "Stećak" Klek, Zagreb, 1988.

²Jerkić, Matea. "Maritimna umjetnička baština donjoneretvanskog kraja od antike do austrijske uprave." Diplomski rad, Sveučilište u Splitu, Umjetnička akademija, 2018., str. 4.

također su opisani i običaji vezani uz sakrament vjenčanja, ispričano je ponešto i o kultu mrtvih i načinu štovanja mrtvacu u ovom kraju, opisani su i stari običaji vezani uz slavljenje blagdana od davnih dana, a to su najčešće bili Božić i Uskrs, te je svaka župa imala poseban obred proslave svetca zaštitnika, a ovdje će biti obrađen sveti Nikola, zaštitnik crkve u Otrić-Seocima.

Usmene priče obuhvaćaju nekoliko vrsta, a to su: bajke, predaje, basne, novele, legende, anegdote, i šale. Narod usmenu prozu naziva još naziva pričama, besidama i legendama. Legenda je latinska riječ i znači ono što valja čitati, ono što treba čitati. U hrvatskoj tradiciji legendu se često izjednačavalo s nečim što je lažno i izmišljeno. Nipošto se sve legende i usmene priče ne bi trebalo smatrati izmišljenima, kao ni istinitima. Usmene priče mogu biti jedno i drugo. Sve one smatraju se književnošću, a u književnosti se pripovijeda sve ono što bi se moglo tipski dogoditi.³

U ovom radu izdvojeno je nekoliko anegdota na području općine Pojezerje i župe Bagalovići.

2. Predaje

„Predaja je vrsta usmene priče koja se temelji na istinitost njezina sadržaja. Predaje su u usmenoj komunikaciji od najstarijih civilizacija do naših dana. Hrvati i u naše vrijeme pripovijedaju predaje od ilirskih, antičkih grčkih i rimskih vremena do naših dana.“⁴

M. Dragić predaje klasificira na:

1. Povijesne predaje.
2. Etiološke predaje.
3. Eshatološke predaje.
4. Mitske (mitološke) predaje.
5. Demonske (demonološke) predaje.
6. Pričanja iz života.⁵

³Dragić, Marko. 2018. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik). Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, str. 249.

⁴Marko Dragić, *Povijesne i etiološke predaje iz Otoka Sinjskoga*. Tragovi tradicije, znakovi kulture (Zbornik u čast Stipi Botici) (ur. Evelina Rudan; Davor Nikolić; Josipa Tomašić) Hrvatska sveučilišna naklada, Hrvatsko filološko društvo, Matica hrvatska. Zagreb, 2018. 283.

⁵ Vidi: Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 273-274.

2.1. Povijesne predaje

M. Dragić navodi da povijesne predaje pripovijedaju o sudbonosnim događajima i osobama. Drevna Naron nalazila se na području današnjega Vida kod Metkovića ima iznimno mjesto u povijesti. „Grčki povjesničar Pseudo Skilaks Naronu spominje u 4. stoljeću pr. Krista. Prema predajama, ilirska kraljica Teuta bila je iz Narone. Najmoćniji ilirski kralj Agron razbolio se i došao u Naronu nekoj ljekaruši. Vidio je njezinu prelijepu kćerku Teutu i oženio je. Agronu je 231. godine pr. Kr. njegov vojnik Demetrije Hvaranin u znak dobrodošlice u vrč s vinom nasuo otrov. Popivši vino kralj je mrtav pao pred Teutom koja ga je naslijedila na prijestolju. O Teuti se i danas pripovijeda više predaja. Uspomene na Teutu čuvaju krematonimi: *Teutin grad*, *Teutina kula* na otoku Svetac zapadno od Visa; *Teutini dvori* u Dolu iznad Njokotovih dvora. U Boko-kotorskom kraju postoji *Teutina pećina* iz koje par dana izvire potok Sopot, koji je po predajama nastao od Teutinih suza koje je prolijevala gledajući kako njezino kraljevstvo pokoravaju Rimljani. Prema predajama grad Tivat baštini ime prema kraljici Teuti. Narod u predajama Teutu glorificira. Tako, primjerice, pločanski ribari prizivaju Teutu: „Ako bude vitra, Teuto dođi po nas!“⁶

Ne mogavši podnijeti propast svoga Kraljevstva Teuta je skončala 229. godine.⁷

Hrvati, Crnogorci i drugi narodi i danas pripovijedaju mnoge predaje o kraljici Teuti.

2.2. Mitske predaje

„Mitske predaje pripovijedaju o vilama i iznimno važnim povijesnim osobama kojima je narod pripisao nadnaravnu moć. Mitske predaje često imaju razrađenu fabulu, a pripovijedaju se kao memorati.“⁸

⁶Marko Dragić, *Suvremeni zapisi legendi i predaja u metkovskom kraju*, Hrvatski neretvanski zbornik, 8, Društvo Neretvana i prijatelja Neretve u Zagrebu, Zagreb, 2016, 261-262.

⁷ O tome više: Marko Dragić, Hrvatske povijesne i etnološke predaje o ilirskoj kraljici Teuti, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, 16 (2), Zagreb: Kršćanski akademski krug (KRAK), 2018, 279-296.

⁸Marko Dragić, *Mitski svijet Rame u kontekstu europske mitologije*, Zbornik radova Rama 1968. Od iseljavanja do integracije. (ur. Tomislav Brković; Ivan Markešić) Prozor- Rama, 2018. 824.

2.2.1. Vile

U hrvatskoj mitologiji vile su najčešća mitska bića. Poznaju ih i sve druge civilizacije.

Kod Slavena, prvi zapisi o vilama se javljaju u 6. stoljeću kada je Bizantski pisac Prokopije zabilježio u svom djelu „De Bellis“ kako tadašnji Slaveni posebno štiju vile i rijeke. U hrvatskoj mitologiji vjerovalo se kako su vile potakle od Adama i Eve, točnije da su vile zapravo bile njihova djeca. Ali Adam i Eva su imali dvanaest kćeri, i bilo ih je sram tolikog broja djece pred Bogom, pa su šestoro sakrili i pred Isusom zatajili. Na to je Bog rekao: Koliko vidljivih, toliko nevidljivih, te se smatra kako su od te zatajene djece nastale vile.⁹

Međutim, Schneeweis tvrdi kako podrijetlo vila u kontekstu sveslavenske kulturne baštine treba tražiti u manističkom vjerovanju: moje mišljenje je da su vile, dakle, manističkog podrijetla, nastale iz duša prerano preminulih djevojaka.¹⁰ „Povezanost vila sa svijetom prirode potiče na percipiranje vila kao duhova prirode.“¹¹ Tako da se može zaključiti kako o podrijetlu vila ima mnogo različitih priča i vjerovanja, neki smatraju kako je njihovo podrijetlo kršćansko (djeca Adama i Eve), a drugi manističkog (vile kao duhovi prirode). U hrvatskoj mitologiji nalazi se podjela vila na Oblakinje, Planinkinje, Vodarkinje i Jezerkinje, a vjeruje se da postoji devet vrsta vila. U Dalmatinskoj zagori spominje se vila Zvonimira, za koju se vjeruje da je dobila ime prema hrvatskom kralju Dmitru Zvonimiru.¹² One su jedno od mitoloških bića koje stari ljudi najviše spominju, i o kojima se može pronaći ogroman broj priča. Međutim, iako su stanovnicima Neretve priče o vilama poznate te ih rado prepričavaju, zbog njihovog kritičkog stava, kršćanske religije ali i odmaka od tradicije prema suvremenom svijetu, u njih najčešće ne vjeruju. Denis Vekić, proučio je kako stanovnici Doline Neretve percipiraju vile, i iz toga donio zaključak kako „podrijetlo vila kazivači pripisuju Bogu koji je odlukom o podjeli vidljivog i nevidljivog svijeta vile stavio u opreku s realnim svijetom ljudi“.¹³

⁹Tako pišu S. Botica, M. Dragić, D. Vekić.

¹⁰Schneeweis, Edmund. 2005. Vjerovanja i običaji Srba i Hrvata. Zagreb: Golden marketing –Tehnička knjiga.

¹¹Vekić, Denis. "Vile doline Neretve: poetički i motivski markeri usmenih predaja o vilama na primjeru prikupljenih usmenih predaja u dolini Neretve." *Croaticaet Slavica Iadertina*, vol. 14/1, br. 14., 2018, str. 2.

¹² Isto.

¹³ Isto.

Jedan od načina percipiranja vila u Neretvanskom kraju je onaj u kojemu su one povezane sa zrakom i vjetrom, „nevidljivim kategorijama koje ipak imaju energiju“.¹⁴ Vekić kao jedan od starijih vjerovanja o vilama navodi zapis Ivana Filakovca.

„Za Vile, ko i' e vidijo, kazuju da su to ženske jako lepog struka, sve u dugačkoj belojojedeći, a kika im ko zlato i vesi preko leđa skoro do nogu. (...) O Vila se daļepripoveda da igrae kolo ni po više u kolu. (...) Sutradan e vidit vilovsko igrališće, osobito na još nepokositoj levade: vidi se u velikom krugu utapana trava, a na negovoj sredini isto tako utapano mesto...“¹⁵

„Prema svjedočenjima poznanika u donjoneretvanskom kraju, autor je čuo kako se vjeruje da u ljetnom kovitlacu vjetra na polju ili na travi prebivaju vile te da mogu vihorom čovjeka odnijeti u zrak. Polegnutu travu u velikom krugu, koja je nastala vihorom, objašnjavali su vilinskim prisustvom, kao i veliki krug od cvijeća koji bi se našao na livadi u brdima.“¹⁶

Fizički izgled vila različito se percipira u istočnoeuropskim i zapadnoeuropskim zemljama. Jedan od primjera se nalazi u Velikoj Britaniji, gdje su vile percipirane kao mala šumska stvorenja sa krilima koja se okupljaju najčešće oko potoka, jezera ili cvijeća.¹⁷ „U slavenskoj i hrvatskoj mitologiji, vile su bajkovite ljepotice, gotovo uvijek u dugim bijelim, rjeđe plavim haljinama, duge zlatnožute počesljane kose, s modrim ili zelenim očima, s cvjetnim vijencem na glavi, milozvučnog glasa, hitre i vitke. Oličenje su ljepote.“¹⁸ Ljepota, zlatna kosa i modre oči su neki od stalnih motiva koji se javljaju uz opis vanjskog izgleda vila. Upravo ti motivi mogu se pronaći i u zapisu Ivana Filakovca, a slične opise vila možemo vidjeti kod Grbić i Ivanišević:

Izgled im je gotovo božanstven. To su mlade žene izvanredne ljepote, visoke i vitke, bujne raspuštene kose.¹⁹

¹⁴Vekić, Denis. "Vile doline Neretve: poetički i motivski markeri usmenih predaja o vilama na primjeru prikupljenih usmenih predaja u dolini Neretve." *Croaticaet Slavica Iadertina*, vol. 14/1, br. 14., 2018, str. 2.

¹⁵ Isto.

¹⁶ Isto

¹⁷Dragić, Marko. "Vile u tradicijskim pričama šibenskoga i splitskog zaleđa." *Godišnjak Titius*, vol. 10, br. 10, 2017, str.222.

¹⁸ Isto.

¹⁹ Grbić, Jadranka. 1998. "Predodžbe o životu i svijetu: Duhovi dobra i zla, mistična bića, nadnaravna snaga, zle oči i uroci". *Etnografija – Svagdan i blagdan hrvatskoga puka*. Zagreb: Matica hrvatska.

„Vila naliči mladoj divojci, u svemu i po svemu čelade ljudsko, samo šta na misto ljudski nogu ima kopita od mazge. Vila je lipa i rumena u obrazu ka' rumena jabuka, obučena u bilo odilo ka' pribili snig, nosi veliku raspletenu kosu sve do tleva, a nike opet spliću duge pletenice, koje jim pada u poza ramena.“²⁰

Jednu priču o vilama prepričao je Denis Vekić te navodi kako „u donjoneeretvanskom kraju se pripovijedaju predaje o vilama za koje dio kazivača vjeruje da nisu ljudskog podrijetla i tvrde kako nisu od ovoga svijeta.²¹ Ovu priču možemo pripisati manističkom vjerovanju o podrijetlu vila, dakle onoj koja smatra kako vile nisu ljudskog podrijetla, te se smatraju dijelom prirode.

Meni je priča Iko, pokojni, Volarević, ne znan kako ćeš ti znat... To sada ima...

Oni su ti unde u Rokšićin blizu di su Mijatića kuća. Onda ima neko od njizi... S Majčinovc abija. Kaže on:

- Iđen ja gonin kola.

A imali su oni kola, a vamo kuću. Kaže on:

- Iđen ja gonin kola - kaže - Bože moj, ja iz Romića drage pa ću povirit do Romića kuća Podrunjicon. Kad prema meni - kaže - čuje se piva tanja k oorgen- kaže - pivaju! Ja tamo bliže to bliže s kolin - priko cile ceste zauzele kaže cure, ujtile se jedna drugoj - kaže - oko vrata i iđu, pivaju sve blato odlagiva!

Kaže - ukloniše se... Konji stali! One se ukloniše i ja proša. I ja govorin 'nako, šta ću Bože, su kin ću ja razgovarat? Razgovaran ja - kaže - s jednin čovikon starijin, kaže on, govori:-

- Pa lud si ti, ali i', št... kako i' nisi pripozna?! To su ti vile! - kaže. One ti - kaže

- one ti odaju, one su živa bića!

²⁰ Ivanišević, Frano. 1905. "Poljica. Narodni život i običaji; Stvorovi ka i ljudi". Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena 10.

²¹Vekić, Denis. "Vile doline Neretve: poetički i motivski markeri usmenih predaja o vilama na primjeru prikupljenih usmenih predaja u dolini Neretve." *Croaticaet Slavica Iadertina*, vol. 14/1, br. 14., 2018, str. 3.

Slično vjerovanje u vile može se pronaći i u zapisu Josipa Lovretića. U ovom zapisu može se pronaći drugo vjerovanje o podrijetlu vila, kršćansko, u kojemu se smatra kako su vile zapravo zatajena djeca Adama i Eve.

„Kad je Bog istiro iz raja Adama i Evu, sažalilo mu se ipak posli. Ode on, da ji vidi, kako žive. Zateče ji zdrave i vesele. Uplašili se ni dvoje, kad su Boga spazili, a on ji pita, koliko imadu dice. Imali su dvanaestero. Stid ji bilo, da kažu, pa privare Boga; vele: šestoro, i izvedu ji pridnega. Bog jim samo reče: "Kolik vidljivi, toliko nevidljivi." Od to doba postadoše ta zatajit a dica nevidljiva. To su vileñac i vištice. I danas ima jednako vidljivog i nevidljivog svita, jer se oni jednako i mlože i umiru ko i mi vidljivi ljudi.“²²

O djelovanju vila te o kontaktu sa narodom može se pronaći mnoštvo različitih priča. U nekim pričama vile su zavodile mladiće i javljale im se u snu. Negdje se pripovijeda kako su vile liječile ljude i pomagale siromašnim djevojkama u istjerivanju ruha za udaju. Spominje se i pomaganje vile nejakim pastirima, kao i donošenje blagoslova mjestu u kojem su živjele.²³ Većinom se o vilama pripovijeda u pozitivnom svjetlu, te su okarakterizirane kao dobročiniteljice i spasiteljice. Što se tiče staništa, vjerovalo se kako vile najčešće obitavaju u šumama, poljima, rijekama, morima i jezerima. Iz čega proizlazi podjela vila na Oblakinje, Planinkinje, Vodarkinje i Jezerkinje.²⁴ „Na dalmatinskom području pripovijeda se da su staništa vila bila na Biokovu, Mosoru, Omišu i Velebitu te na Dinari, a odmor im je bio na otoku Jabuci.“²⁵ Izuzev vila koje su prikazane kao lijepe mlade djevojke u hrvatskoj mitologiji javlja se još jedna skupina vila, koje se najčešće prikazuju kao starice, te se ta vrsta vila naziva Suđenicama. Vile suđenice javljaju se kao trijada u grčkoj mitologiji i nazivaju se Moire (Laheza, Klota, Atropa), keltske se nazivaju Wyrde, a rimske Parke (Nona, Decima i Morta. U nordijskoj mitologiji spominju se tri Norne (Urd, Verdandi i Skuld). Prema predaji,

²²Lovretić, Josip. 1905. "Otok. Narodni život i običaji; Stvorovi kao ljudi". Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena 7, str 121.

²³Dragić, Marko. "Vile u tradicijskim pričama šibenskoga i splitskog zaleđa." *Godišnjak Titius*, vol. 10, br. 10, 2017, str.3.

²⁴ Isto.

²⁵ Isto.

Suđenice tri dana nakon rođenja posjećuju dijete te mu određuju sudbinu. Prva Suđenica tkani život (rođenje), druga odvija životni vijek, a treća prekida život.²⁶

2.3. Demonološke predaje

„Demonološke predaje u osnovi imaju osobni doživljaj, susret s demonološkim (onostranim) bićem. Najčešći demoni u toj vrsti naših predaja su: vještice, stuhe, irudice, kuga, kučibabe, vukodlaci, čaratani, đavao.“²⁷

2.3.1. Vještice

„Općenito govoreći o vješticama u hrvatskoj usmenoj tradiciji, može se uočiti nekoliko osnovnih motivskih okosnica koje se bez izmjena prenose u većini varijanti predaja o vješticama. Vjerovanja u vještice/višnice/štrige/štringe nalazimo u cijeloj Hrvatskoj, a najčešći su zapisi o njima prikupljeni u priobalnim područjima od Istre do Dubrovnika.“²⁸ Vještice spadaju u demonološka bića. „Po narodnom vjerovanju vještice su stupile u savez s đavolom pogodbom koja se potpisivala krvlju. Konkretna ženska osoba bi đavlu prodala dušu, a đavao bi njoj dao natprirodne moći. Zamišljane su kako jašu na metli s grbom na leđima i dugim nosom.“²⁹ „Razlikuju se vještice u bajkama i demonološkim predajama. Vještica u bajci je bezimena i zla, a u predaji je to stvarna osoba koja nanosi zlo. U hrvatskoj usmenoj književnosti javljaju se različiti nazivi za vještice, tako da se one još nazivaju i morama, babama i štrigama.“³⁰ Također, postoji razlika između vještica i mora. U hrvatskoj tradiciji more su mlade djevojke koje se još uvijek nisu udale, a nakon što odrastu i udaju se, onda bi postale vještice. „Dok su vještice stare žene, more su mlade, neudate djevojke koje bi, nakon udaje, postajale vještice...“³¹

„Usmene predaje o vješticama su česte u pripovjedačkom korpusu starijeg neretvanskog stanovništva i njihova percepcija je obilježena odnosom čovjeka prema

²⁶Dragić, Marko. "Vile u tradicijskim pričama šibenskoga i splitskog zaleđa." *Godišnjak Titius*, vol. 10, br. 10, 2017, str.3.

²⁷Anita Kežić Azinović; Marko Dragić, *Demonološke predaje Hrvata u Ljubuškom. Hercegovina*, godišnjak za kulturno i povijesno naslijeđe, br. 20. Mostar 2006, str. 63.

²⁸Šešo, Luka. 2007. Vjerovanja u bića koja se pretvaraju u životinje. U: *Kulturni bestijarij: II. Iz mitske i etno faune*. Urednice: Suzana Marjanić i Antonija Zaradija Kiš, str. 257

²⁹Dragić, Marko. 2008. Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti (Fakultetski udžbenik). Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, str. 437.

³⁰Dragić. Isto.

³¹Širić, Josipa. 2014. Motivski svijet demonoloških predaja u suvremenoj etnografiji pošušskog kraja. *Croaticaet Slavica Iadertina*. Broj 10/2, str. 391.

spoznaji koja je stečena sjedinjenjem žene i sila zla.“³² Mogu se uočiti dva različita pristupa u pričanju predaja o vješticama u ovome kraju. Prvi pristup je onaj u kojemu pripovjedač izravno i bez straha pripovijeda o vješticama, navodeći njihovo ime i prezime. U drugom pristupu identitet osobe o kojoj se priča i koju se smatra vješticom je sakriven.³³

O vješticama u donjoneretvanskom kraju pripovijeda kazivač Nikola Nikolić.

...I on je napravija jednoj mojoj rodici, rođenoj, njezna majka i moj ćaća brat isestra. I on govori tetki, kaže:

- Kako ću se ja toga ditetarešit? A neću je oženit.

Kaže ona: - Stipane, oćeš ti to učinit?

Kaže: - Oću.

- Želiš li?

- Jesan.

- Ujtru neće bit živo.

Tako i bilo, ujtru umrlo dite, odma. Odma ujutro, to je istinito! To nije da je tolaž. To je od moje (...) unuče bilo. (u daljnjem tekstu neće se prenositi kazivačev opis obiteljske genealogije zbog zaštite privatnosti) I jope je, đavagaodnija, jope je oženija! Don Mijo naš, on nije ništa zna kad je doša. Ona, tastringa je donila od ćere krstit dite. On otvoreno, na krštenici kaže:

- Sotono, ko ti dade anđela Božijega? Sotono!

A ona samo kolačila oči prema njemu, Sotona, kako je bila opaka. To ti je istina, to nije davno bilo.³⁴

Kao što se može primijetiti iz prethodne priče, pripovjedač pripada prvoj skupini u kojoj se točno navodi identitet osobe koju se smatralo demonološkim bićem, kao i identitet

³² Vekić, Denis. 2016. Poetika mitskih i demonoloških predaja donjoneretvanskoga kraja. Doktorska disertacija, Poslijediplomski doktorski studij kroatistike, Zagreb, str. 177.

³³ Vekić, Denis. 2016. Poetika mitskih i demonoloških predaja donjoneretvanskoga kraja. Doktorska disertacija, Poslijediplomski doktorski studij kroatistike, Zagreb, str. 181.

³⁴ Babić, Vanda - Vekić, Denis. 2010. Ostatci poganskih vjerovanja na desnoj obali Neretve. Hrvatski neretvanski zbornik 2/2010. Glavni urednik Stjepan Šešelj, Zagreb, str. 236.

svih osoba koje su uključene u tu predaju. „Kazivači neretvanskog kraja vještice često dovode u vezu s nastankom zla u nekoj obitelji i šteti koja se nanosi blagu određene obitelji.“³⁵ U ovoj predaji vještica koja je nazvana štringom prouzročila je nesreću i smrt novorođenčeta u jednoj neretvanskoj obitelji. Također u ovoj predaji se mogu uočiti neki kršćanski motivi, kao što je anđeo, krštenje sotona i vjenčanje.

U mjestu Borovci, u blizini Metkovića, također se može pronaći predaja o susretu momka sa vješticom.

„Postoji jedna priča u selu Borovci koja govori o mladiću koji je išao u vojsku krajem devetnaestog stoljeća. Noć prije polaska, dok se s puškom na ramenu vraćao iz polja gdje je čuvao lug, u šumi ga je zatekao gorući grm. Kad je potrčao da ga ugasi, grm se vratio u prvotno stanje, a vatra se pojavila pedeset metara dalje. Kad je iznova potrčao prema vatri, ona je opet misteriozno nestala te se opet negdje u blizini pojavila. Ne želeći riskirati, uzeo je pušku i pucao u grm kad god bi se ovaj zapalio. Tako je radio nekoliko puta te je ujutro došao kući i otišao u vojsku. Nakon tri godine se vratio iz vojske. Međutim, na početku sela su ga zaustavili roditelji jedne djevojke i zamolili ga da svrati kod njih prije nego dođe svojoj kući. Tu su mu objasnili da je djevojka oboljela od strašne bolesti one noći kad se on vraćao kući iz polja. Bila je iz sela blizu mjesta gdje su gorili grmovi. Kad ju je sam posjetio u bolesničkom krevetu, vidio ju je prekrivenu ranama koje ne zacjeljuju. Ona mu je dala terluke i istog dana umrla. Mladić se vratio kući. Pričalo se da je djevojka bila vještica te da je vatra služila kao zavodjenje, mamac ne bi li te noći došao k njoj.“³⁶

I u drugoj predaji se vidi kako vještice posjeduju nadnaravne osobine i moći, kao što je vraćanje. S obzirom da vještica u predaji nije bila udana i bila je mlada djevojka, moguće da se radi o mori. Vraćanjem se služila kako bi zadobila mladićevu ljubav. O mori se javlja još jedna predaja, ponovno u mjestu Borovci pored Metkovića, a vrijeme zbivanja predaje smješta se u četrdesete godine dvadesetog stoljeća. U ovoj priči odnos mladića i more je

³⁵ Vekić, Denis. 2016. Poetika mitskih i demonoloških predaja donjoneretvanskoga kraja. Doktorska disertacija, Poslijediplomski doktorski studij kroatistike, Zagreb, str. 181.

³⁶Babić, Vanda. Vekić, Denis. 2010. Pretkršćanska vjerovanja u dolini Neretve. LINGUA MONTENEGRINA, god. III, br. 5, Cetinje, 2010. Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, str. 411.

drukčiji. U kontrastu sa prvom vješticom ili morom koja se služila svojih nadnaravnim sposobnostima kako bi zadobila ljubav voljenog mladića, u ovom drugom slučaju mora samo muči momka, i radi to isključivo iz želje da učini nekome zlo. Nakon što je uhvaćena, moli za oprost kako je narod ne bi pretukao, prestaje mučiti mladića.

Tako ti je jednoga našega u selu mórila móra nekoliko dana! Svako jutro on ti se diza vas satran i taj dan nije moga sobon mrdnit! Sve ga bolilo! Priča je on da ga je to neka divojka iz sela mórila i da zna koja je! Kaže on da mu je sila na kolina i da ne more mrdnit, jedino kad bi prid zoru tila ić ća, on bi se trznija zadnjom snagom da je u bisu uvati! Već je on pokuša prvi par dana nju ulovit, ali čin bi se probudija ona bi ti se nekako iskobeljala i nestala! Ali jednog jutra ju je uspija sčepat za kosu! Ona stala kukat i vikat! Ona njemu stala preklinjat i molit sve umiljatin glason da je pusti da ga više neće morit! Jer ako dočeka jutra i da je svit vidi ubili bi Boga u njoj! On ti tako nju nakon nagovaranja pusti i otad ga nije nikad morilo! Nikad nan nije reka koja je to bila.³⁷

Osim vještica, u hrvatskoj tradiciji javlja se još nekoliko demonoloških bića sa sličnim obilježjima kao vještice, a to su vještci, štriguni ili čarobnjaci, stuhe, irudice, i kuga. „Po narodnomu vjerovanju štriguni ili čarobnjaci mogu začarati čovjeka i baciti na njega uroke.“³⁸ Stuhe su po svojim obilježjima najbližnje vješticama, dok su vještci njihova muška inačica.

2.3.2. More

More su detaljnije opisane u sljedećem zapisu:

„Mora je cura zle krvi, željna mlade krvi. Kad ne more da se mladosti drukčije dočepa, tare i mori mladost pri spavanju. Voli mladu mušku krv nego žensku. Muško mori od želje, a žensko od zavisti. Pričalo se da se nekog momka dovezala mora. Svaku noć dok on zaspi, ona pritisni. Nit je mogo čim krenuti, nit glasa dati.

³⁷ Babić, Vanda. Vekić, Denis. 2010. Prekršćanska vjerovanja u dolini Neretve. LINGUA MONTENEGRINA, god. III, br. 5, Cetinje, 2010. Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, str. 412.

³⁸Dragić, Marko. "Vile u tradicijskim pričama šibenskoga i splitskog zaleđa." *Godišnjak Titius*, vol. 10, br. 10, 2017, str.3.

Kazivaćaci, kaziva materi, svejedno. Snažan je bio, al opet nije je mogo nikako uvatit. Pane mu na pamet, da ode u crkvu, nožem ustruže malo klačarde s Gospina oltara, metne u karticu, zašije u krpu i metne na se. Nikad više nije došla. Niko mu to nije virova, al se od tad uvik pričalo o tome“.³⁹

2.3.3. Kuga

„U percepciji Hrvata kuga je antropomorfirano demonsko biće. U poljičkome kraju pripovijeda se da se pojavljivala kao crna strašna ženetina sa srpom u ruci i gdje god bi došla sve bi pomrlo. Po makarskoj tradiciji kuga se pojavljivala kao visoka žena, oštroga duguljastoga nosa, mrkoga lica, zelenih očiju, noktiju kao u lisice, a imala je kosu poput grive u stare kobile, U Bosni se govorilo da kuga hoda kao „nešto“ noseći strijele. Kuga se, po narodnom vjerovanju Hrvata, pokazivala kao kostur djevojčure u bijelim haljinama, a nestajala je pred zoru u obliku vatre. Svojim dodirrom je izazivala smrt. Kuga bi noću tražila od prolaznika da je ponesu uz prijetnju da će umrijeti ako je ne ponesu.

Hrvatski katolički puk spas od kuge tražio je u molitvama, postovima, izgradnjama zavjetnih kapela i crkvi. U molitvama i zavjetima preporučivali su se: Srcu Isusovu (Makarska), sv. Ivanu Krstitelju (Trogir), sv. Roku (Drniš, Murter, Pražnice i Supetar na Braču, Bogomolje na Hvaru, Vis, Virovitica, Olovo, Trebimlja i mnoga druga mjesta), sv. Fabijanu i sv. Sebastijanu (Žrnovnica kod Splita), Glavosijeku svetog Ivana (Mravinci kod Splita), Gospi Sinjskoj (Cetinska krajina), Gospi od Utočišta (Aljmaškoj Gospi) (Slavonija), Gospi od Milosti (Kaštela, Solin, Imotska krajina i dr.), Gospe od Zdravlja (Pag), Gospa od Kapelice (Rogoznica kod Šibenika) itd.“⁴⁰

2.3.4. Irudica

Irudica je hrvatski naziv za Herodijadinu kćerku. Kralj Herod Antipa oženio je suprugu svoga brata Filipa. To mu je zamjerio sv. Ivan Krstitelj te ga je Herod utamničio. Na proslavi je Herod bio zadivljen plesom Herodijadine kćerke te joj je rekao ispuniti svaku

³⁹Dragić, Marko. 2008. Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti (Fakultetski udžbenik). Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, str. 438.

⁴⁰Marko Dragić, Fakcija i fikcija o kugi u predajama Hrvata, Kuga u Makarskoj i Primorju 1815. Makarska, 2017., 403.

želju. Kćerka je pitala majku što bi zaželjela a majka joj je rekla da na pladnju traži glavu Ivana Krstitelja. Herod je ispunio obećanje. Njezinu majku Hrvati nazivaju poganicom, a tetrah Herod u hrvatskoj tradicijskoj kulturi naziva se Irudom. U hrvatskoj tradicijskoj kulturi irudice su demonska bića koja predvode olujno nevrijeme.⁴¹

„Sv. Ilija je veliki zaštitnik Metkovića, a postoje i priče da je on s užarenim kolima živ sa zemlje uzašao na nebo. Imamo dvije narodne kratke pjesme koje se pjevaju u crkvi na sami svetac: *O Sveti Ilija koji pališ gromove, od munje groma i grada oslobodi nas, Sveti Ilija...*

*Biži, biži irudica,
Majka ti je poganica,
Od Boga prokleta,
U Svetog Ilije sapeta.*⁴²

2.4. Pričanja iz života

Sjena

„Bija ti je jedan čovik u selu, priča meni ćaća. On je radija u Metkoviću, a bija je iz sela od kojeg ima dosta odanja pješke do stanice di je autobus. Bilo je tu dobrih dva kilometra do stanice. A tada nije bilo sata nego bi se diza na posa kad bi se pivci oglasili. A to ti je bija mrkli mrak, biće oko četiri ili pet ujutro. Jedne noći pivac se oglasija oko jedanest sati, on se spremija misleći da je jutro i krenija priko brda do stanica. Triba je cilo brdo prič jer je stanica bila tek na drugom kraju sela. Tu noć sijala je jaka misečina, i bilo je jako svijetlo vanka. Kad je poša od kuće, nije primjetija ništa, ali kako je oda prema stanici, primjetija je čovika malo udaljenog od sebe. Dobro se pripa, jer je taj čovik stalno iša pored njega. Di bi se god on maka, i taj čovik za njim. Onda je malo ko potrča, ali potrča i taj čovik. Kad je vidija da on stalno ide za njim, odlučija ga je upitat ko je. Pita ga je isto je li mrtav ili živ, i da mu se pokaže. Ali čovik ništa odgovorija nije. Taj čovik se onda počēja smijat i reka mu: Šta ti misliš da se ja plašin tebe, i podiga ruku u zrak. Ali kako je on podiga svoju ruku, i taj drugi čovik bi podiga i svoju. Onda je nastavija dalje hodat, a i taj čovik za njim.

⁴¹ O tome više: Marko Dragić, Irudica u hrvatskome folkloru, Croaticaet Slavica Iadertina, 13 (1), Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2017. 135-155.

⁴²Marko Dragić, Suvremena etnografija vjerske usmene lirike u metkovskom kraju, *Hrvatski neretvanski zbornik* 9, Društvo Neretvana i prijatelja Neretve u Zagrebu, Zagreb 2017., 245.

Onda je od straha sjeo i od straha zapalija cigaru. Ali taj drugi čovik isto tako zapali svoju. Radija je iste pokrete ko i on. I onda se čovik poče svađat s tim drugim i pita ga je odakle mu cigare kad mu ih on nije da. Opet je nastavija dalje odat, i on straha je izvadija plosku i napija se rakije. I nastavi dalje odat. Kad je doša na stanicu, tamo se tribanać sa još tri čovika koja su radila skupa s njim. Ali, oni nisu došli. Pita se kako ih nema i šta se dogodilo s njima. On je sija, a taj drugi čovik opet side ko i on. I tako nenaspavan i u strahu čeka je autobus. Čekajući tako, uvatija ga je san i on zaspe na stanici.

Prid samu zoru, pivci su opet zapivali, on se probudija, i ugleda svoje kolege kako dolaze. Kad su došli on im je ispriča sve o tom čoviku koji ga je cilu noć pratija, i dok je priča okrenija se i ugleda da tog čovika više nema. Tek je tada svatija da je to cilovrime, taj čovik zapravo bila njegova sjena. Eto tako ti je moj čaća nama priča, kako piće i neznanje mogu dovest čovika do toga da se boji čak i svoje sjene.⁴³

Ispovijed

Doša pokornik na ispovid. Pa zato ga, vajda, i zovemo pokornikom. Pop mu veli: Iz tebe bazdi, ka da si cilu bačvu posrka. To ti je teški grij. Upropaštavaš zdravje sebi i drugizin oko sebe tolikin lokanjen. Jer upanti, svaki alkool priko mire je neprijatej čoviku, jer proizvodi svaki nered i nasije, posebno u obitelji. Nego ajde doma, a kad se otrizniš, onda na ispovid dođi. Pokornik će popu onako pokajnički: Velečasni, uvijek san se drža tvoji pripovidi. Uvik si govoriya: jubite i neprijateje svoje, a crnjak je moj najveći i najžešći neprijatej. Toliko ga zor jubin, da ga se ne mogu najubit, koliko ga šempre, puntualno ka neprijateja volin.⁴⁴

Udovica

Došla siromašna žena platit misu za muža. Zajmila novac, a dica doma gladna i brez kruva. Svećenik poznavava imovno stanje udove, pa joj veli: Sekice, vrati se doma i kupi dici pure. Daj in da idu i moli se Bogu za muža. Ne molin ni ja vraga nego Boga. Jedna druga starica isto došla platit misu za muža. Pita je svećenik: Kad je umra? Ima 40 godina, odgovori starica. Ajde, moja sestro, u miru! Ako se do sada nije spasija, i

⁴³ Kazivačica: Zlata Musulin, (djev. Franić), u Kobiljači 13. svibnja 2019.

⁴⁴Marević, Klemo. *Bagalovići - judi i običaji*. Velika Gorica: Marka, 2009, str. 91.

*ne triba mu. Koga je vrag pdnija, misa mu ne pomaže. Naravno, svećenik jon je pojasnija svoje beside. A koje, nami to nije znano.*⁴⁵

Nekadašnji porodi

*Prije su žene radale brez pomoći doktora, babice, rodilišta i bolnice. U selu za vrime rađanja, muškarci i dica nisu imali mista u kući di žena rađa. Najprijia zato što nije bilo ni mista niti više soba. Pa cila je kuća bila jedna jedincata prostorija. Rodiji bi, kad bi se porađala, pri ruki bile komšinke. Dolaskom na vrata kuće pozdravjale bi kršćanskim pozdravom: Fajen Isus i Marija! Ko je vanka, nek ide unutra, a ko je unutra, nek izlazi vanka! Odma bi izrazile i svoje žeje, misleć na dite, da se sritno rodi, da se sritno odvoji od majke i da bude lak porod. Često bi se dešavalo da je bilo više baba i svaka bi, na svoj način. Davala svoje upute rodiji. To bi rodiju, posebno ako jon je to prvo dite, zbunjivalo i još više otežavalo porođaj. Otuda i dolazi onda narodna, pučka izreka „Šta je više baba, kilavije dite!“ Jedna bi jon rekla: namisti se ovako, a druga: lezi onako. Tako jedne zgode kona jami s visajke muževe gaće i prostre ji na tavan, da rodija legne na nje. U boli i muki rodija odbija leć na gaće: Neću, neću! Iz nji me je puška i ubila. Mužu, mužu, fibre unca, tuta forca! Nećeš više žarkoga mi sunca, sa mlon u krevet leć! Po porodu baba riže pupak, jamnja muštuluk. Otud dolazi i narodna beštima „... ben ti onoga ko te zavirija šta si...“ Običaj rodiji nalaže pofrigat uštiple za čestitare, takozvane babine. Danas je to puno glamuroznije uz bogato darivanje i majke i diteta.*⁴⁶

Svađe

Stara je poslovica: di ima dima, ima i vatre. A druga kaže: I između sveti zna doć do svađe, do grmjavine. Uvik je tako bilo, otkad je vika i čovika. Vala Bogu, toga smo imali i priko više. Po koji put znalo bi se doć i do ogreša, svađe, najčešće među ženam. U takin prilikan, boje reć neprilikan, ne bi se vagalo. Vrcale su obostrane mane, znane i neznane, uz beštimu i kletvu. Tu je vridila ona: rećujon, dok mi ne kaže. Evo i neki od nji, oni poznatiji: Kolap ti pa, kako pravo, nako veselo i zdravo u rodu i porodu; kako

⁴⁵Marević, Klemo. *Bagalovići - judi i običaji*. Velika Gorica: Marka, 2009, str. 94.

⁴⁶Marević, Klemo. *Bagalovići - judi i običaji*. Velika Gorica: Marka, 2009, str. 98.

*pravo, nako se rastavila; šta god rađala, u zid ti bižalo; odnija ti vrak toprak i ajer iz poduminte prija trećega sunca; ne ima ti ga ko uživat, sime ti se iskorenilo itd.*⁴⁷

Ono što se može primijetiti kao poveznica u pričama između ove dvije općine su tipični kršćanski motivi svećenika, nevolja zbog alkohola, šaljivog tona i pouke na kraju. Anegdote su pričane kako bi zabavile i poučile narod, a u ovim pričama mogu se vidjeti upotreba obaju funkcija.

2.5. Lastavice

Osim vjerovanja u vile, u razgovoru sa Neretvankom Nedjeljkom Marević, saznalo se jedno vjerovanje koje je karakteristično za ovo područje, te se prenosilo sa generacije na generaciju. A to je predaja o lastavici.

„Lastavice su ptice čije gnijezdo ne smiš rušit. A ako ga srušiš, to ti može donit veliku nesreću, jer su one čuvarice naroda“, kaže Nedjeljka.⁴⁸

Iako nije u potpunosti upoznata sa vjerovanjem u lastavičine sposobnosti, zna da se u njeno gnijezdo ne smije dirati. To vjerovanje prenijela joj je majka, dok je još kao dijete živjela u selu Kobiljača, koje se nalazi u blizini Metkovića. Vjerovanje u nesreću ukoliko se sruši gnijezdo lastavice javlja se u mnogim mjestima u Neretvanskom kraju, te jedan od njih koje je zabilježio Denis Vekić u Borovcima поближе objašnjava razlog zbog kojeg je lastavica životinja na koju Neretvani posebno paze. On tvrdi kako to vjerovanje ima veze sa pradavnim mitom o postojanju dva sunca koja su grijala zemlju u vrijeme kad je ona bila „mlada“. Prvo sunce je progutala zmija ili zmaj, a drugo nije uspjela pojesti. Drugo sunce je, prema mitu, spasila lastavica koja je sakrila sunce svojim repom da ga zmija ne nađe i proguta. S obzirom da joj je rep bio blizu sunca, po predaji, sunce ju je opržilo i tako je nastala polukružna linija na repu koja postoji na lastavičinom repu i danas. Slične mitove u različitim varijantama može se pronaći i na drugim mjestima u Hrvatskoj, posebice u Zagori, i Slavoniji.⁴⁹

3. Vjerovanja

⁴⁷ Isto.

⁴⁸ Kazivačica: Nedjeljka Marević, (djev. Musulin), u Metkoviću 11. svibnja 2019.

⁴⁹ Babić, Vanda. Vekić, Denis. 2010. Pretkršćanska vjerovanja u dolini Neretve. LINGUA MONTENEGRINA, god. III, br. 5, Cetinje, 2010. Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, str 3.

3.3. Zaštita od nevremena

Zlata je ispričala i još jedno vjerovanje koje se javlja na ovim prostorima. Dolina Neretve je područje koje je poznato po voću koje se uzgaja na ovim prostorima. Naravno, stanovnici uvijek strahuju od proljetnog nevremena, koje može dovesti do tuče, i tako uništiti njihovo poljoprivredno dobro. Iz toga je proizašao običaj izbacivanja alata izvan kuće tijekom nevremena:

„Kad je veliko nevrime vanka moj ćaća bi izbaciva alat s kojim je radija u polju, bilo šta čime je riza lozu ili kopa kumpire, na primjer motiku, grablje, nožice ponekad, mislili su da će tako nevrime otić prema nekom drugom selu. Još se nasmijen svaki put kad se sitin toga, nije neke velike koristi bilo od toga, samo što bi idući dan morali to sve opet kupit.“⁵⁰

Iako s podrijetlom ovog vjerovanja Zlata nije upoznata, sjeća se da su je tako učili njeni roditelji, i da su oni u to vjerovali. Danas, Neretvani se koriste drugom metodom rastjerivanja nevremena. „Kada se jako naoblači, onda se upale zvona na crkvi, čuješ ih i ti svaki put kad se učini da će krupa, to je zato što će zvona sa crkve razbižat oblake“, nadodala je Zlata. Sa ovim vjerovanjem nije se pronašao ekvivalent u drugim mjestima u Hrvatskoj, niti u drugim narodima.

3.4. Pijetao

Isto tako, ispričala je nekoliko vjerovanja koje su vezana uz životinje. Prva je vezana uz pijetla. „Kad pivca čuješ navečer oko ponoći da je tri puta zapiva, to ti znači da će u selu osvanit mrtvac sutradan.“⁵¹ Vjerovanje u pijetla i njegove nadnaravne sposobnosti može se pronaći u brojnim religijama. U kršćanstvu se pijetao najviše spominje vezan uz sv. Petra, kojemu je Isus rekao kako će ga tri puta zanijekati dok se pijetao ne oglasi. Tako da ovo vjerovanje može biti jedna varijacija na priču iz Biblije povezanu sa svetim Petrom. „Ali to ti nije to, mrtvaca u selu more i gavran predvidit, bar su tako naši stari uvijek govorili. Kad bi gavran oko nečije kuće obleta onda se uvijek mislilo da će u toj kući neko umrit“ kaže Zlata. Gavran u hrvatskom narodnom vjerovanju spada u zloguke ptice. To su ptice za koje se

⁵⁰ Kazivačica: Zlata Musulin, (djev. Franić), u Kobiljači 13. svibnja 2019.

⁵¹ Kazivačica: Zlata Musulin, (djev. Franić), u Kobiljači 13. svibnja 2019.

vjeruje da navješćuju tragediju ili smrt.⁵² „*Ali isto životinje mogu nagovijestiti nesreću, kad ti čuko puno zavija iza kuće to nije dobro, to ti je znak da će se tu nešto loše dogoditi*“.⁵³ Vjerovanje u lošu nesreću ukoliko pas zavija može se pronaći kod brojnih naroda, prvenstveno zbog toga što u starija vremena ljudi nisu mogli pronaći adekvatan razlog zbog kojeg pas zavija, a s obzirom da prilikom zavijanja proizvodi poprilično neugodan zvuk, ljudi su to povezali sa nadolaskom nečega lošeg, najčešće smrti ili nesreće.

3.5. Ljubavna divinacija

Postoji u ovim krajevima i vjerovanje u bubamaru. „*Ako ti bubamara sleti na ruku, priko nje možeš nać svog muža, tako je meni moja mater uvik govorila. Lipo je uzmeš u ruku i tribaš reć jednu pjesmicu, kažeš bubamara, bubamara, poleti do mog momka vrata i onda je putiš da odleti. Tribala bi odletit do vrata tvog momka.*“⁵⁴ To vjerovanje često je u našim krajevima, te se može pronaći u raznim varijacijama. Negdje se smatra da brojanjem sekundi do njenog polijetanja djevojke mogu saznati za koliko će se mjeseci udati, a ostali ljudi koliko će godina doživjeti.

3.6. Trudnice i bebe

Sljedeće vjerovanje vezano je uz trudnice i bebe. Još i danas, u Dolini Neretve, vjeruje se ako novorođeno dijete na sebi ima crni ili rozi trag na koži, a da to nije madež, onda se vjeruje da je njegova majka u trudnoći poželjela nešto pojesti, ili popiti, a da to nije dobila odmah. „*Ako se trudnica zaželi nečega dok je trudna, a ako to nije dobila odmah, onda se ni slučajno ne smi počesat po koži, jer tamo di se počese, to će se prinit na dite. Ostavit će mu smeđu fleku tamo di se ona počese.*“⁵⁵

Neretvani također vjeruju u skrivene poruke koje sadrže snovi. Vjeruju da ako se sanja smrt neke osobe koja je živa, da se toj osobi produžio život. Također vjeruju, kaže Zlata, ako se sanja riba, da to donosi veliku brigu i žalost. „*I ako sanjaš mrtvacu da ti govori nešto, to znači da on od tebe traži molitvu, i tribaš se onda za njega lipo pomolit.*“⁵⁶

⁵² Dragić, Marko. 2008. Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti (Fakultetski udžbenik). Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, str. 444.

⁵³ Kazivačica: Zlata Musulin, (djev. Franić), u Kobiljači 13. svibnja 2019.

⁵⁴ Kazivačica: Zlata Musulin, (djev. Franić), u Kobiljači 13. svibnja 2019.

⁵⁵ Isto.

⁵⁶ Kazivačica: Nedjeljka Marević, (djev. Musulin), u Metkoviću 11. svibnja 2019.

3.7. Crna magija

„Obredi i običaji prate čovjeka od rođenja pa do smrti i sinkretiziraju različite oblike narodnog stvaralaštva od glazbe i plesa do teatarskih elemenata i usmenih književnih oblika. Posebnu skupinu čine magijski obredi, koji se javljaju još od najstarijih civilizacija. Već u Mezopotamiji javljali su se obredi u kojima se molilo za magijske izvore moći kao što su vatra, voda i sol.“⁵⁷ „Magijski obredi su imali različite ciljeve, a neki od njih su: povećanje rodnosti polja, livada, odvrćanje demonskih sila od ljudi i domova; liječenje bolesti; doprinos zdravlju i ljepoti. Neki apotropejski obredi imaju magijske poganske karakteristike, a neki su kristijanizirani.“⁵⁸ „Apotropejski obredi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi nalaze se u: adventskim, božićnim, novogodišnjim; maškarama (mačkarama); vukarskim, vučarskim; korizmenim, uskršnjim; jurjevskim; ivanjskim; i inim obredima. Najviše je, pak, apotropejskih obreda u vukarskim, vučarskim, jurjevskim i ivanjskim obredima i ophodima, a nalaze se i u duhovskim, petrovskim, vidovdanskim, koledarskim i drugim običajima.“⁵⁹ Vračanje, gatanje, bacanje zlih čini te njihovo otklanjanje i detektiranje vještica i danas su dio svakodnevnice neretvanskog čovjeka. Iako su žene puno dublje uvučene u ovo, ponekad se u muškarci znaju obratiti svećeniku ili nekoj osobi od povjerenja u strahu da ih je netko ukleo.

O urocima i kletvama u općini Pojezerje može se nešto saznati iz sljedećeg iskaza:

„Meni je moja baba uvijek govorila da se treba paziti nekih cura jer ni ne znaš da su one vještice. Ima ti ona stara izreka koju je ona uvijek ponavljala. Đava nit' ore nit' kopa! On samo na zlo misli. One tako kad im se zamiriš mogu baciti kletvu na te i svakakvu nesrećunavući na tebe. Najčešće bi ti proklele lozu ili životinje. Zato ti mi uvijek oko kuće prođemo sa krštenom vodom i stavimo lovoriku na prozor. To štiti od uroka.“⁶⁰

⁵⁷Dragić, Marko. *Apotropejski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi. Croaticaet Slavica Iadertina*, vol. 3, br. 3., 2007, str. 369.

⁵⁸ Isto.

⁵⁹ Dragić. Isto.

⁶⁰ Kazivačica: Zlata Musulin, (djev. Franić), u Kobiljači 13. svibnja 2019.

4. Etnografske crtice o sv. Nikoli, Badnjoj večeri i Uskrsu

4.1. Sveti Nikola

Sveti Nikola rođen je u 4. stoljeću u Patari u pokrajini Lyciji u Maloj Aziji. Roditelji su mu bili kršćani, a stric mu je bio nadbiskup u Miri te je on i zaredio. Nakon smrti roditelja, Nikola je sav svoj imetak razdijelio sirotinji. Nakon smrti nasljednika njegova strica, Nikola je izabran za biskupa u Miri. O njegovom životu može se pronaći mnoštvo priča i legendi. Jedna od njih tvrdi kako je Nikola čuvši za nekoga plemića u gradu koji je ostao bez novaca, pribavio miraz za njegove tri kćeri tako da je tri noći uzastopno kroz plemićev prozor ubacivao po jednu vrećicu sa zlatnicima. Kada je bio otkriven nakon treće vrećice, zamolio je plemića da to nikome ne kaže. Tim činom postao je zaštitnikom djevojaka u nevolji i udavača.⁶¹ Iz ove predaje razvila se tradicija potajnog stavljanja darova dobroj, a šiba lošoj djeci u čizme, čarape i sl. Svetog Nikolu još se smatra i zaštitnikom pomoraca, mornara, djece, studenata, putnika, trgovaca itd.⁶² Sv. Nikolu, 6. prosinca, „karakterizira obilaženje sv. Nikole u biskupskom ornatu s palicom i krampusa (đavola) s košarom, lancima, šibom i sl., da od doma do doma nagrade dobru, a kazne zločestu djecu.⁶³ Djeca bi sa radošću dočekivala poklone od svetog Nikole, te su se nadala kako im Krampus neće ostaviti šibu u čizmi. Sveti Nikola zaštitnik je župe sv. Nikola u naselju Otrić-Seoci pored Metkovića, a običaj proslave opisan je u sljedećem zapisu:

„U nas ti se svake godine slavi sv. Nikola, i uvijek pravimo feštu na taj dan. Večer prije svetog Nikole, dica bi skupila svoje čizme i ostavila u hodnik ili na prozor, i nadala se da će dobit neki poklon od svetog Nikole, a ne šibu od Krampusa. Najčešće bi mater i ćaća kupili štogod i ubacili u čizmu i tako obradovala svoju dicu ujutru. Negdi bi se znala nać i pokoja mladica, a ako je čizma ostavljena na prozoru, u nekoj bi se mogla pronaći i neka mačka“, sa smješkom je nadodala Zlata. „Ujutro bi bila misa, pa bi dicu uvijek pustili ranije iz škole da stignu na misu, i pop bi uvijek nakon mise ostavija

⁶¹Dragić, Marko. Sveti Nikola – biskup u hagiografskoj baštini Hrvata. *EthnologicaDalmatica*, vol. , br. 22, 2015, str. 6-7.

⁶² Isto.

⁶³ Dragić, Marko, Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 419.

*mali poklon za najmlađe. A onda bi se pravija veliki ručak i zvali bi se prijatelji i rođaci. Feštalo bi se sve do navečer. I tako svake godine.*⁶⁴

4.2 Badnja večer

Badnjak je jedan blagdana koji stanovnici Doline Neretve slave i u kojemu su još uvijek zadržani stari običaji. Najčešće su vezani uz unošenja drveta istoimenog naziva, te slavlja i dočeka Božića ispred crkve. „Badnjak je u folklornom pogledu najbogatiji dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, a po običajima, obredima i ophodima koji ga karakteriziraju može se podijeliti na: Badnje jutro, Badnji dan i Badnju noć. Badnju noć karakteriziraju: unošenje badnjaka, posipanje žitom badnjaka i onoga koji ga unosi, slama, svijeće, molitva, večera, bor, jaslice, čekanje polnočke, zdravice, čestitarski ophodi: koledanje, betlehemari, betlemašice, kabanari, posjete prijatelja i susjeda; odlazak na polnočku.“⁶⁵

Drvo badnjak u središtu je pozornosti u razdoblju od Badnjaka do Sveta Tri Kralja. Od davnina drvo badnjak su palili Rimljani, mnogi južnoslavenski narodi, te Englezi, Nijemci, Francuzi i mnogi drugi narodi.⁶⁶ „Najstariji spomen paljenja badnjaka kod Hrvata nalazi se u dubrovačkom Statutu Liber Statutorum Civitatis Ragusii iz 1272. godine.“⁶⁷ U hrvatskoj tradicijskoj kulturi nalaze se dvije vrste badnjaka. U prvu vrstu ulogu badnjaka igra drvo hrasta kojemu lišće još uvijek nije otpalo, a drugu vrstu badnjaka čini – klada, panj ili truplo stabla koje može biti dugo od jedan do dva metra i debelo trideset do pedeset centimetara i dva manja komada drveta. U Dalmaciji, brojnim dalmatinskim otocima te u Istri to drvo bi najčešće bilo drvo masline ili česmine, a u Lici, Bosni i Hercegovini te Slavoniji to bi bilo drvo hrasta ili cera.⁶⁸ „Najčešće se pale tri badnjaka, ponegdje jedan, rjeđe dva, a na jugu Dalmacije onoliko koliko je muških glava u kući i k tome još za ono muško čedo koje će se roditi iduće godine.“⁶⁹ Badnjak se unosi na Badnju noć, te se unošenje badnjaka odvija po ustaljenim pravilima i ima elemente folklornog kazališta.⁷⁰

⁶⁴ Kazivačica: Zlata Musulin, (djev. Franić), u Kobiljači 13. svibnja 2019.

⁶⁵ Dragić, Marko. *Badnja noć u folkloristici Hrvata. Croatica et Slavica Iadertina*, vol. 6, br. 6., 2010, str. 230.

⁶⁶ Isto.

⁶⁷ Isto.

⁶⁸ Isto, str. 230.

⁶⁹ Gavazzi, Milovan. 1991. *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, III izdanje, Hrvatski Sabor kulture, Zagreb. Str 128-129.

⁷⁰ Dragić, Marko. *Badnja noć u folkloristici Hrvata. Croatica et Slavica Iadertina*, vol. 6, br. 6., 2010, str. 230.

U selu Kobiljača, koje se nalazi u blizini Metkovića, zapisan je običaj unošenja drveta zvanog badnjak koji je glavni simbol ovog blagdana.

„Najstariji član obitelji prije večere iziša bi vanka, uzeo panj i pokuca na vrata. Ukućani bi se pravili kao da ne znaju 'ko je, pa bi ga pustili u kuću. Nakon toga, najstariji član obitelji bi reka „Dobra večer, dobro vam došla Badnja večer i sutra porođenje Božije.“ Obitelj bi odgovorila „I s tobom Bog da zajedno.“ Onda bi badnjak ostavili pored šporeta, svijeća bi se upalila i svi bi se pomolili zajedno za stolom. Poslije molitve badnjak bi se blagoslovija, i mi bi po njemu bacali kukuruz, žito, i šta bi god našli. Nakon toga ubacili bi ga u šporet da gori. Onda bi večerali. Za večeru se ila riba uvik, jer je post, a najčešće bi to bija bakalar. Na stolu je bila svića koja bi se nakon što smo večerali gasila sa kruvon. Kruv bi se prvo umočija u vino, pa bi se s njim ugasila svića i onda bi najstariji ukućanin pojeo komad. Moji su uvik govorili da nakoga dim od ugašene sviće ode, da će on prvi umrit. Nakon toga bi se lipo spremili i svi skupa išli na ponoćku. Tako bi ti mi proslavili Badnju večer. A poslije mise bi svi ostali isprid crkve, častili bi se svime i svačime, pićem i hranom, međusobno čestitali. Nakon nekog vrimenta, svi bi se lipo skupili svojim kućama na počinak.“⁷¹

U ovom zapisu možemo primijetiti folklorne elemente kazališta u dijalogu kojeg vodi ukućanin koji unosi badnjak sa svojom obitelji, te se pravi kao da ih ne poznaje. Iznimka u ovom naselju je ta što se u kuću unosi samo jedan badnjak, dok su tri većinom karakteristična za šire područje Hrvatske. Također se može primijetiti i bitna uloga svijeće tijekom obiteljske večere, kao i vjerovanje vezano uz nju. „Višestruk je značaj božićnih svijeća u tradiciji Hrvata. Njima se odaje počast umrlim ukućanima. Njihovo svjetlo uresom je u badnjem bdijenju i simbolizira pobjedu svjetla nad tamom, dobra nad zlim. Božićnim svijećama pridaje se magijska moć, pa ih domaćica nedogorene često čuva za iduću godinu. Uz svijeće se vezuju i sljedeća narodna vjerovanja: ako svijeće trepere, neće biti mira u kući; ako se

⁷¹ Kazivačica: Zlata Musulin, (djev. Franić), u Kobiljači 13. svibnja 2019.

svijeća ugasi, netko će umrijeti od ukućana, te ukoliko svijeća gori prema nekome, taj će, također, napustiti ovaj svijet.“⁷²

4.3. Uskrs

„Uskrs je najveći kršćanski blagdan jer je Isus Krist svojim uskrsnućem spasio i otkupio Svijet. Prvotno se Uskrs slavio svake nedjelje, a od 2. stoljeća slavi se jedanput godišnje nakon prvog proljetnog punog mjeseca, između 21. ožujka i 25. travnja.“⁷³ Uz blagdan Uskrsa u Hrvata mogu se pronaći mnogi drevni pučki običaji. Djevojke i domaćice u crkvu na blagoslov nose sirnicu, jaja, sir, a mladići i domaćini nose na blagoslov u vrču vina. Za ručak se jede blagoslov. Mali Uskrs kalendarski dolazi tjedan dana iza Uskrsa. Jedu se jaja, ukoliko ih je ostalo. Ali se u kućanstvima ništa ne slavi, niti posebno priprema.

Jedan od tradicionalnih običaja koji je djeci u vrijeme Uskrsa posebno drag, gađanje jaja kovanicama, opisan je u sljedećem zapisu:

„Za vrime Uskrsa svake godine se gađaju jaja, to je neki naš običaj svake godine. Uzela bi se najveća kovanica i onda bi se sva dica skupila i gađala kuhana jaja. Udaljenost od jaja mirila se koracima, a to je bilo osam koraka. Izredali bi se jedan za drugim i onaj koji pogodi jaje, jaje bi bilo njegovo i on bi ga moga pojist.“⁷⁴

5. Maškare

Maskiranje svoje korijene vuče još od pretkršćanskih vremena. Nekoć su se mladi maškarali išarajući lice, ili na nj stavljajući krpe, muški bi se obukli u ženske i obratno, pa bi tako hodali po selu da ih se ne prepozna. Kupili bi od vrata do vrata darove koje bi i dali

⁷²Dragić, Marko. *Badnja noć u folkloristici Hrvata. Croaticaet Slavica Iadertina*, vol. 6, br. 6., 2010, str. 243.

⁷³ Dragić, Marko. 2008. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti (Fakultetski udžbenik)*. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, str. 173.

⁷⁴ Kazivač: Ante Musulin, u *Kobiljači* 15. svibnja 2019.

susjedi, obično jaja i suho meso a poslije bi dobivene darove dijelili među sobom.⁷⁵ Maškare se redovno obilježavaju i u svim mjestima Doline Neretve, te je većinom raširen među djecom. Također se u Metkoviću svake godine održava povorka Velikih i Malih Maškara. Zadnji pokladni dan obilježava se jednoga utorka od 5. veljače do 7. ožujka. Taj dan je kruna poklada, ali običaji mogu trajati i do dva dana prije. Nedjeljom se maškare djeca, ponedjeljkom mladi, a utorkom stariji. Ophod maškara najčešće se odvijao u utorak uoči Čiste srijede. Za ophod maškara karakteristične su zastrašujuće maske i drugi odjevni rekviziti, galama, buka, u ophodu zvone zvona privezana na maškare, pjevaju se pjesme i šale. Time se htjelo otjerati demone od domova i štala; ljudi i stoke. Upravo to čini poklade apotropejskim.⁷⁶ Djeca se maškaraju svake godine i u općini Pojezerje, odakle i potječe sljedeći zapis:

„Za vrime mačkara, bi mi se ko dica obukli u svakakve neke krpe i robu što bi našli u matere i ćaće, najčešće bi se muški zamačkarali u ženske, a ženske u muške. I tako bi ti mi odali po selu, od kuće do kuće, pivali smo svakakve neke pisme koje bi nam pale na pamet, znali bi uzet još i kupili šta bi nam god dali. Bilo je tu svega i svačega, jaja, bombona, čokolada, a ponešto i novca. Neki bi nas ljudi znali i pustit u kuću pa nam dat da pojedemo kolača ili popijemo sok. Ali bilo je i oni koji nas nisu tili pustit u kući, i onda bi ti mi znali, kad završimo sa svime, bacit koje jaje prid kuću onima koji nas nisu tili pustit.“⁷⁷

Iz zapisa, neki od ustaljenih običaja koji se javljaju za vrijeme maškara su maškaranje u suprotan spol, odlazak po kućama uz glazbu i pjevanje, dobivanje jaja, kolača i novca te bacanje jaja pred kuću onih koji ne puste djecu u svoj dom.

6. Kult mrtvih i zagrobni život

Kult pokojnika jedan je od običaja koji se smatraju od velike važnosti u hrvatskoj kulturnoj baštini. Tradicija sjećanja na pokojne javlja se već u 7. stoljeće. Štovanje Dušnoga

⁷⁵Dragić, Marko. *Velike poklade u folkloristici Hrvata. Croaticaet Slavica Iadertina*, vol. 8/1, br. 8., 2012, str. 158.

⁷⁶ Isto.

⁷⁷ Kazivačica: Zlata Musulin, (djev. Franić), u Kobiljači 13. svibnja 2019.

dana uveo je benediktinski opat iz Clunyja, sveti Odilo 998. godine. Papa Klement V. službeno je taj blagdan potvrdio 1311. godine. Dušni je dan (ili kako se još naziva Spomen svih vjernih mrtvih) spomen–dan kada se Crkva sjeća svih vjernih mrtvih. Slavi se dan iza Svih Svetih, 2. studenoga, a ako je taj dan nedjelja, slavi se 3. studenoga. U hrvatskoj baštini Dušni dan još se naziva Mrtvi dan, Dan mrtvih (u koprivničkome i mnogim drugim krajevima) i Mrtvo spomenuće (u središnjoj Bosni).⁷⁸ Na Dušni se dan nosi cvijeće na groblje i pale svijeće. Uz paljenje svijeća grobovi se kite cvijećem. U novije se vrijeme taj običaj pomaknuo na blagdan Svih svetih. Vrlo vjerojatno se pomaknuo zbog toga što je blagdan Svih svetih neradni dan, stoga ljudi imaju više slobodnog vremena za obilazak svojih pokojnika.

Jedan od običaja vezanih uz kult pokojnika u općini Pojezerje opisan je u sljedećem zapisu:

„Kad bi ti neko umra u kući, mrtvac bi osta cilu noć u kući, tu bi se svi skupili isprid kašete, cila familija i onda bi se molili. Nekad bi tako mrtvac osta i po nekoliko dana, ako bi neko od njegovih triba doć iz daleka. Znalo bi se tu jest i pit, i to dobro popit nekad.“ „Isto tako, nakon sprovoda, običaj se okupit u kući onoga koji je umra. Familija uvik pozove sve oni koji su došli na misu da dođu i počaste se kod njih.“⁷⁹

„Posebno je zanimljiva praksa pričanja priča dok se čuvalo pokojnika. Ta praksa održala se u donjoneeretvanskom kraju sve do današnjih dana.“⁸⁰ Jedan takav običaj bdijenja u Sinjskom kraju opisao je Ivan Lovrić:

„Mrtvac redovno prenoćuje u kući, a rođaci, susjedi i prijatelji dolaze da mu budu društvo, da se ne bi uzelo za zlo, kad bi bio ostavljen sam. U takvim se slučajevima mora uvijek naći čovjek, koji umije čitati kakvu knjigu, a ta je obično dosta slična knjizi Prato Fiorito (Cvjetna Livada), prikladnoj da još ojača sujevjerje mjesto da ga

⁷⁸Dragić, Marko. "Dušni dan u hrvatskoj katoličkoj baštini." *Obnovljeni Život*, vol. 68., br. 3., 2013, str. 418.

⁷⁹Kazivačica: Nedjeljka Marević, (djev. Musulin), u Metkoviću 11. svibnja 2019.

⁸⁰Vekić, Denis. 2016. Poetika mitskih i demonoloških predaja donjoneeretvanskoga kraja. Doktorska disertacija, Poslijediplomski doktorski studij kroatistike, Zagreb, str 72.

*ukloni. Ali da društvo može što pažljivije slušati čitaoca i da ga ne svlada san, pije se rakija, i tako se uz čitanje i nazdravice dočeka novi dan*⁸¹

Sličan običaj služenja jela i pića i okupljanje u kući nakon pokopa preminulog ukućanina (daća), može se pronaći i u župi Bagalovići: „Na vratima šimatorija dijelila se daća za umrloga. I daću i pismu dokinija je, kako reko, don Mirko Bašić. Isto tako, donilo bi se piće - vino i rakija (a rakija je poslužila i za pranje ruku po pokopu mrtvaca). I danas je često tako. Umisto vina mogu biti posluženi sokovi.⁸²

Može se zaključiti kako je običaj bdijenja u Sinjskom i donjoneeretvanskom kraju sličan, te se sastoji od razgovora uz pokojnikovo tijelo do jutra, a nerijetko se konzumirao i alkohol. Taj se običaj sa razvojem i širom dostupnošću mrtvačnica sve više mijenja, te je sad češća praksa da se mrtvac nakon smrti isti dan prebacuje u mrtvačnicu, te tamo ostaje do pokopa.⁸³

„Običaj koji provode Hercegovci uz same geografske granice donjoneeretvanskog kraja, a time se misli na područje današnje Općine Ljubuški, tiče se pripremanja gozbe na sam dan pokopa pokojnika. Nakon pogreba i pokopa, u pokojnikovoj kući obitelj pokojnika priprema gozbu, ili kako je u donjoneeretvanskom kraju nazivaju daća, za sve koji su došli na sprovod. Na toj gozbi se također pripovijedaju događaji iz pokojnikovog života, no zbog atmosfere koja se odvija danju i zbog prisutnosti većeg broja gostiju, zbog čega se ne može ostvariti intima pripovijedanja za vrijeme bdijenja, prevladavaju pričanja iz života te pričanje iznimnih događaja iz pokojnikova života.“⁸⁴ Kao što se može primijetiti, taj se običaj proširio i na općinu Pojezerje, vjerojatno zbog svoje blizine sa Hercegovinom i općinom Ljubuški.

7. Obred vjenčanja

„Svadbene običaji su skup običaja vezanih uz čin sklapanja braka. U širem smislu oni obuhvaćaju sve postupke od dogovaranja braka do tradicijskoga i/ili zakonskoga čina vjenčanja i poslije svadbenih događanja. U hrvatskoj je tradiciji svadba (pir, veselje, gosti)

⁸¹ Lovrić, Ivan. 1948. Bilješke o Putu po Dalmaciji opata Alberta Fortisa i Život Stanislava Sočivice. Izdavački zavod Jugoslavenske akademije, Zagreb, str 177.

⁸² Marević, Klemo. *Bagalovići - judi i običaji*. Velika Gorica: Marka, 2009, str 59.

⁸³ Vekić, Denis. 2016. Poetika mitskih i demonoloških predaja donjoneeretvanskoga kraja. Doktorska disertacija, Poslijediplomski doktorski studij kroatistike, Zagreb, str. 71.

⁸⁴ Vekić, Denis. 2016. Poetika mitskih i demonoloških predaja donjoneeretvanskoga kraja. Doktorska disertacija, Poslijediplomski doktorski studij kroatistike, Zagreb, str. 73.

najpoželjniji način sklapanja braka, a svadbeni običaji vrlo su složeni i regionalno se razlikuju.⁸⁵ Kao najvažniji svadbeni običaji u dolini Neretve javljaju se zaruke, prošnja i sami čin vjenčanja.

7.1. Zaruke i prošnja

Zaruke spadaju u pre-svadbene činove; činove koji prethode svadbi. „One su najčešće zaseban čin, sa simboličnim sadržajem: međusobnim primanjem za ruke mladić i djevojka iskazuju odluku da zasnuju brak.“⁸⁶ U dolini Neretve neke od najvažnijih običaja vezanih za zaruke u župi Bagalovići zapisao je Klemo Marević u sljedećem zapisu:

*„Običaj je bija kad cura i mlaić daju jedno drugomu rič virnosti i jubavi do smrti pa da su spremni za brak, da tek tada to javno obzdanjuju. Najprija upoznaju o tome svoje roditelje pa tek unda svu rodbinu. Slidi dolazak mladića s roditejin i svojih bližnjim u kuću mlade noseći mladoj zaručnički prsten, a uz privolu njenih roditelja mladić jon ga dariva i stavja na prst. Tin činon cura je zaručena i smatra da se svečano obećala mladiću. Poton slidi ugovor, ugovor o nadnevku vinčanja, broju svata i inin materijalnim potriban. Untače potanko sve kako spada, pa se tin čin po tomu i zovu zaruke, oće reć prsten ili ugovor, ili još boje, prsten s ugovoron“.*⁸⁷

Ovaj stari običaj još se zadržao u nekim mjestima u dolini Neretve, samo što sa napretkom društva i dolaskom modernog doba, ovaj običaj lagano izumire. Uglavnom se svodi na večeru kod mladenke i zabavu do kasnih noćnih sati.

7.2. Vjenčanje

Jedan običaj koji se često javlja na području doline Neretve je prebacivanje jabuke preko kuće. Naime, tijekom vjenčanja mladenka je imala zadatak prebaciti jabuku, koja je

⁸⁵Svadbeni običaji. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 12. 8. 2021.

⁸⁶ Isto.

⁸⁷Marević, Klemo. *Bagalovići - judi i običaji*. Velika Gorica: Marka, 2009, str. 76.

nerijetko bila napunjena sitnim kovanicama, preko kuće. Taj običaj javljao se na ovim područjima sve do 21. stoljeća, kada je iščeznuo. Glavni dijelovi vjenčanja sada su bacanje buketa, rezanje torte i prvi ples, koji su karakteristični za većinu svadbi u svijetu. U sljedećem zapisu saznaje se nešto više o običaju prebacivanja jabuke, te kako je to izgledalo prije dvadesetak godina, dok je ovaj običaj još bio aktualan.

„Kad se mlada udaje i dolazi u drugo selo, mi ti imamo običaj bacanja jabuke priko kuće. Ispred kuće su je dočekivale lipo obučene žene, zatim bi joj pivale: Dobro došla mlada nevo, neka ti je čast, među braćom i družinom vazda pošten glas. Tada bi svati prolazili a one bi pivale svakom od nji pojedinačno i držale bi u ruci rešeto, u koje bi svati ubacivali novac za njihovo pivanje. Mlada bi bacala bombone za dicu i svako dite pojedinačno dobilo čarapice i još neku sitnicu, šta se nađe. Zatim bi mlada stala prid kuću i dobila bi jabuku u koju su bile zabodene kovanice. Tribala bi je pribacit priko kuće. Virovalo se ako je uspije pribacit priko kuće da će ona ostat u toj kući, a ako ne uspije pribacit, to bi značilo da će doć do rastave. Bacala sam i ja tu jabuku, pa je nisam uspila pribacit, a evo me još u ovoj kući punih dvadeset i pet godina, toliko o tom našem običaju.“⁸⁸

8. Zagonetke i poslovice

„Zagonetke su binarna mikrostrukturalna književna djela kojima se metaforično postavljaju zagonetke o pojavama, događajima, predmetima, životinjama, osobama i sl. Sastoje se od pitalice (zagonetke, zagonetljaja) i odgovora (odgonetke, odgonetljaja). Zagonetkama se provjeravala intelektualna zrelost mladeži. Zagonetke su, također, služile za zabavu i razonodu u raznim prigodama: na sijelima, za vrijeme predaha kod težačkih poslova; zagonetali su i odgonetali pastiri, putnici, trgovci, đaci, studenti itd. Zagonetke se kazuju u prozi i stihovima.“⁸⁹ U mjestu Kobiljača koje pripada maloj općini Pojezerje, pronađena su četiri primjera zagonetki, a kazala ih je Zlata Musulin:

⁸⁸ Kazivačica: Zlata Musulin, (djev. Franić), u Kobiljači 13. svibnja 2019.

⁸⁹ Usp. Dragić, Marko. Usmenoknjiževni minijturni oblici: zagonetke. Bosna franciscana 13. Sarajevo, 2005, str. 231-238.

„*Sjajno, maleno, u curu zabodeno.*“ (naušnica)

„*Kad baciš bilo, kad padne, žuto.*“ (jaje)

„*Pije, a živo nije.*“ (spužva)

„*Ide, a stoji.*“ (sat)⁹⁰

„Poslovicom se prenosi višestoljetno i višemilenijumsko iskustvo koje jezgrovito tipizira osobe, događaje i pojave. Paremiografija se bavi zapisivanjem poslovice. Paremiologija je znanost koja se bavi izučavanjem poslovice. Poslovice se izgovaraju u određenim prigodama i stoga ih je od svih usmeno-književnih oblika najteže zapisivati.“⁹¹

Javlja se od davnih dana, kao i u većini civilizacija u kultura. U hrvatskoj se kulturnoj baštini najviše spominju vezane uz Bibliju, a kako se njihova upotreba raširila, počeli su je koristiti i političari, književnici, ali i običan narod. Prvim zapisivačem i sakupljačem poslovice u Hrvatskoj smatra se Benedikt (Benko) Kotruljević (Kotruljić). „Poslovice je najminijaturnije književno djelo. Poslovicom se prenosi višestoljetno i višemilenijsko iskustvo koje jezgrovito tipizira osobe, događaje i pojave. Karakter poslovice je utilitaristički i didaktički. Poslovice imaju općenacionalni karakter.“ U hrvatskoj povijesti postoje i mnogi drugi nazivi za poslovice, kao što su: priričja, izreke, sentencije itd. Poslovice se mogu klasificirati na nekoliko načina: po vremenu zapisivanja, značenju, abecednim redom ali i po temi o kojoj govore.“⁹² U župi Bagalovići pronađeno je mnogo poslovice i izreka, najčešće su vezane uz pokojnike, crkvu, govore o mladosti i starosti, prolaznosti vremena, ali ima ih mnogo i sa svjetovnom tematikom. Neki od primjera su:

Bogu dušu, Bog je neće.

Sam se je rodija, sam će i umrit.

Doša đava po svoje.

Koga nema, brez njega se more.

O mrtvin sve najboje.

Pitat će ga starost, di mu je bila mladost.

⁹⁰ Kazivačica: Zlata Musulin, (djev. Franić), u Kobiljači 13. svibnja 2019.

⁹¹ Dragić, Marko. Stolačka i neumsko suvremena paremiografija, Stolačko proljeće, Godišnjak za povijest i kulturu, XIII, Matica hrvatska. Stolac, 2015., str. 111.

⁹² Dragić, Marko. 2018. Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti (Fakultetski udžbenik). Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, str. 526.

*Za mlada je sve.
Mlada krv vri, stara mri.
Starost vraća na dičije.
Ako je priša umrit, nije zakopat.
Bit će svega, nas neće.
Blago onomu ko zna da ne zna, a oće da zna.
Bolje izgubit selo nego običaj.
Čista čela priko cila sela.
Čovik se pozna po riči ka tica po pismi.
Dan se fali navečer.
Dobar pivac ritko je debeja.
Ko u malo gleda, malo i vridi.
Koga su zmije klale i gušterice se boji.
Sila Boga ne moli, Bog sile ne voli.⁹³*

⁹³Marević, Klemo. *Bagalovići - judi i običaji*. Velika Gorica: Marka, 2009, str. 198-201.

Rječnik

A

alkool – alkohol

B

besida - priča

beštima - psovka

biće – vjerojatno

bija – bio

bilo – bijelo

bis - bijes

blagoslovija – blagoslovio

brez - bez

bršljen – bršljan

C

cigare – cigarete

cilu-cijelu

cura – djevojka

Č

čeljade - dijete

čini – uroci

čovik – čovjek

čuva – čuvao

Ć

ćaća – otac

D

davat – dati

desit – dogodit

di - gdje

dite – dijete

dojaditi – dosaditi

đava - đavao, vrag, sotona

G

gonin - vozim

grij - grijeh

grmjavina – grmljavina

I

ićća - otići

iđen - idem

igrališće - igralište

imadu - imaju

in - im

ispovid - ispovijed

ist – jesti

istiro - istjerao

iziša – izašao

J

jami - uzme

jamnja - uzima

ji - ih

jim – njima

K

kaziva - govorio

kolačila - zbuljila

kolino - koljeno

komšinke – susjede

L

lipo – lijepo

lokanje - opijanje

ludi – ljudi

M

mačkare – maškare

mater – majka

metne - stavi

mirit – mjerit

misečina – mjesečina

misto– mjesto

mlada – mladenka

mliko – mlijeko

mlože - razmnožavaju

moga – mogao

mrdat – micat

N

najprija - prvo

nako - onako

nami - znama

nastavija - nastavio

navuć – navući

nesrića – nesreća

neva – nevjesta

nevidlva - nevidljiva

nevrime – nevrjem

nike - neke

nit' – niti

nožice – škare

NJ

njezna - njezina

nji' – njih

njizi – njih

O

obleta – letjeti okolo

oće-hoće

oćeš - hoćeš
odanje - hodanje
odgovorija - odgovorio
odilo - odijelo
oglasija - oglasio
ogreš - svađa
onde - ondje
osta - ostao
osvanit – nastati idućeg dana

P

pivac - pijetao
pivat - pjevat
ploska - pljoska
pobić - pobjeć
počaja - počeo
podiga - podigao
pojist - pojest
pop - svećenik
posa - posao
posli - poslije
pratija - pratio
pribacit - prebaciti
prić - prijeći
pridvidit - predvidjet
priko - preko
prinit - prenijet
pripast - prepasti
privare – prevare

R

rodija – roditelja

S

sa mlom - sa mnogom

satran - umoran
sažalija - sažalio
sime - sjeme
silit - sjetiti
skupija - skupio
služija - služio
smit - smjeti
spliću - zapleću
sutradan - sutra
svića – svijeća

Š

ščepa - uhvatio
ščepat - uhvatiti
šempre - uvijek
šporet – pećnica
šta – što

T

tica-ptica
tili – htjeli
tit - htjeti
triba – treba

U

ujtit - uhvatit
ujtru - ujutro
ulovija - ulovio
umrit - umrijet
unde - ondje
uspija - uspio
uvati - uhvati
uvik – uvijek

V

vajda - valjda

vala - hvala

vamo - ovamo

vanka - vani

vazda – uvijek, stalno

vidija - vidio

vik - vijek

vištica - vještica

vri - vrije, ključa

vrime – vrijeme

Z

zajmiti - posuditi

zamačkarali – namaškarali

zatajita - zatajena

zor - puno

9. Zaključak

Usmene priče, predaje i običaji čine važan dio hrvatske kulturne baštine, ali i nacionalnog identiteta. Bez tradicionalnih običaja, obreda, pjesama i priča izgubila bi se posebnost svakog mjesta, naroda, ali i države. U Dolini Neretve može se pronaći najviše priča i predaja o vilama i vješticama, praznovjerja vezana uz demonološka bića, kao i brojne zagonetke, poslovice i šale. Veliku ulogu i važnost u životu stanovnika Doline Neretve ima kršćanstvo, te se kršćanski motivi javljaju u gotovo svim oblicima usmene književnosti. Najčešći obredi vezani su uz kršćanske blagdane Božića i Uskrsa, kao i običaji vezani uz zaruke i vjenčanje.

Dolina Neretve područje je koje se sastoji od mnoštva malih naselja i sela, te se u svakom mjestu mogu pronaći običaji, predaje i obredi koji su međusobno jako slični, dolazi do tek ponekih varijacija u interpretacijama priča i legendi. Nažalost, u ovom radu može se vidjeti kako mnogi od tih običaja iščezavaju, te ih zamjenjuju oni suvremeni, globalni i kolektivni, gdje cilj postaje biti što sličniji i odmaknuti se od tradicije. Tako su primjerice običaji vezani uz obred zaruka i vjenčanja danas svedeni gotovo na minimum. Bitno je prisjetiti se tradicije, starih običaja i obreda, jer su upravo oni ono što izdvaja svako područje, mjesto ili narod, te ih čini posebnim, drugačijim od drugih. Individualnost naroda proizlazi iz njegove tradicije, baštine i folklora, te se ne smije izgubiti sve ono iz čega smo se razvili, i ono od čega smo potekli.

Izvori

Vlastiti terenski zapisi

Podaci o kazivačima

Zlata Musulin (djevojačko prezime Franić), rođena 1966. u Mostaru

Prebivalište: Kobiljača

Snimljeno: u Kobiljači, 4. i 6. lipnja 2019.

Ante Musulin, rođen 1957. u Dubravama

Prebivalište: Kobiljača

Snimljeno: u Kobiljači, 4. i 6. lipnja 2019.

Nedjeljka Marević (djevojačko prezime Musulin), rođena 1954. u Dubravama

Prebivalište: Metković

Snimljeno: u Metkoviću, 2. lipnja 2019.

Literatura

1. Babić, Vanda - Vekić, Denis. 2010. Ostatci poganskih vjerovanja na desnoj obali Neretve. Hrvatski neretvanski zbornik 2/2010. Glavni urednik Stjepan Šešelj, Zagreb, str. 229- 247.
2. Babić, Vanda. Vekić, Denis. 2010. Pretkršćanska vjerovanja u dolini Neretve. LINGUA MONTENEGRINA, god. III, br. 5, Cetinje, 2010. Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“.
3. Dragić, Marko. *Povijesne i etnološke predaje iz Otoka Sinjskoga*. Tragovi tradicije, znakovi kulture (Zbornik u čast Stipi Botici) (ur. Evelina Rudan; Davor Nikolić; Josipa Tomašić) Hrvatska sveučilišna naklada, Hrvatsko filološko društvo, Matica hrvatska. Zagreb, 2018. 283.-297.
4. Dragić, Marko. Hrvatske povijesne i etnološke predaje o ilirskoj kraljici Teuti, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, 16 (2), Zagreb: Kršćanski akademski krug (KRAK), 2018, 279-296.
5. Dragić, Marko. *Mitski svijet Rame u kontekstu europske mitologije*, Zbornik radova Rama 1968. Od iseljavanja do integracije. (ur. Tomislav Brković; Ivan Markešić) Prozor- Rama, 2018. 823.-871.
6. Dragić, Marko. Fakcija i fikcija o kugi u predajama Hrvata, Kuga u Makarskoj i Primorju 1815. Gradski muzej Makarska, Makarska, 2017., 403-435.
7. Dragić, Marko. Irudica u hrvatskome folkloru, Croaticaet Slavica Iadertina, 13 (1), Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2017. 135-155.
8. Dragić, Marko. Vile u tradicijskim pričama šibenskoga i splitskog zaleđa. *Godišnjak Titius*, 10, 2017, str. 219-240.
9. Dragić, Marko. Suvremeni zapisi legendi i predaja u metkovskom kraju. Hrvatski neretvanski zbornik, 8, Društvo Neretvana i prijatelja Neretve u Zagrebu, Zagreb, 2016, 261-278.
10. Dragić, Marko. Suvremena etnografija vjerske usmene lirike u metkovskom kraju, *Hrvatski neretvanski zbornik 9*, Društvo Neretvana i prijatelja Neretve u Zagrebu, Zagreb 2017., 245-264.
11. Dragić, Marko, Stolačka i neumaska suvremena paremiografija. Stolačko proljeće, *Godišnjak za povijest i kulturu*, XIII, Matica hrvatska. Stolac, 2015., str. 111.-127.

12. Dragić, Marko. Sveti Nikola – biskup u hagiografskoj baštini Hrvata. *Ethnologica Dalmatica*, 22, 2015, str. 5-42.
13. Dragić, Marko. Dušni dan u hrvatskoj katoličkoj baštini. *Obnovljeni Život*, 68 (3), 2013, str. 417-426.
14. Dragić, Marko. Velike poklade u folkloristici Hrvata. *Croaticaet Slavica Iadertina*, vol. 8/1, 2012, str. 155-188.
15. Dragić, Marko. Badnja noć u folkloristici Hrvata. *Croaticaet Slavica Iadertina*, 6., 2010, str. 229-264.
16. Dragić, Marko, Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008.
17. Dragić, Marko.. Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu. 2008.
18. Dragić, Marko. Apotropejski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi. *Croaticaet Slavica Iadertina*, 3., 2007, str. 369-390.
19. Dragić, Marko. Ilirske teme u suvremenom narodnome pripovijedanju. „Osmišljavanja“. Zbornik u čast 80. rođendana akademika Miroslava Šicela, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, FF –Press, priredio Vinko Brešić, Zagreb 2007, str. 153-171.
20. KežićAzinović, Anita; Dragić, Marko. Demonološke predaje Hrvata u Ljubuškom. *Hercegovina*, godišnjak za kulturno i povijesno naslijeđe, br. 20. Mostar 2006, str. 63-88.
21. Dragić, Marko. Usmenoknjiževni minijturni oblici: zagonetke. Bosna franciscana 13. Sarajevo, 2005, str. 231-238.
22. Gavazzi, Milovan. 1991. Godina dana hrvatskih narodnih običaja, III izdanje, Hrvatski Sabor kulture, Zagreb.
23. Grbić, Jadranka. 1998. “Predodžbe o životu i svijetu: Duhovi dobra i zla, mistična bića, nadnaravna snaga, zle oči i uroci”. *Etnografija – Svagdan i blagdan hrvatskoga puka*. Zagreb: Matica hrvatska: 308–319.
24. Ivanišević, Frano. 1905. Poljica. Narodni život i običaji; Stvorovi ka i ljudi. Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena 10: 254–268.
25. Jerkić, Matea. Maritimna umjetnička baština donjoneeretvanskog kraja od antike do austrijske uprave. Diplomski rad, Sveučilište u Splitu, Umjetnička akademija, 2018.

26. Kuvač-Levačić, Kornelija. 2006. Mitski jezik u hrvatskoj fantastičnoj prozi. Doktorska disertacija. Zadar: Sveučilište u Zadru.
27. Lovretić, Josip. 1905. Otok. Narodni život i običaji; Stvorovi kao ljudi. Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena 7, 1: 119–138.
28. Lovrić, Ivan. 1948. Bilješke o Putu po Dalmaciji opata Alberta Fortisa i Život Stanislava Sočivice. Izdavački zavod Jugoslavenske akademije, Zagreb
29. Marević, Klemo. *Bagalovići - judi i običaji*. Velika Gorica: Marka, 2009.
30. Šešo, Luka. 2007. Vjerovanja u bića koja se pretvaraju u životinje. U: Kulturni bestijarij: II. Iz mitske i etno faune. Urednice: Suzana Marjanić i Antonija Zaradija Kiš, str. 253-275
31. Širić, Josipa. 2014. Motivski svijet demonoloških predaja u suvremenoj etnografiji pošušskog kraja. *Croaticaet Slavica Iadertina*. Broj 10/2, str. 387-398.
32. Vekić, Denis. 2016. Poetika mitskih i demonoloških predaja donjoneeretvanskoga kraja. Doktorska disertacija, Poslijediplomski doktorski studij kroatistike, Zagreb.
33. Vekić, Denis. "Vile doline Neretve: poetički i motivski markeri usmenih predaja o vilama na primjeru prikupljenih usmenih predaja u dolini Neretve." *Croaticaet Slavica Iadertina*, vol. 14/1, br. 14., 2018, str. 231-267.

Internetski izvor

Svadbeni običaji. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 12. 8. 2021.

<<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=58966>>.

STARI OBIČAJI, USMENE PRIČE, ZAGONETKE I VJEROVANJA NA PODRUČJU DOLINE NERETVE

Sažetak

Područje Doline Neretve sastoji se od mnogobrojnih manjih mjesta koji dijele slične običaje. Tako da se relativno slični običaji javljaju na području općine Pojezerje, Župe Bagalovići i naselja Kokorići. Kao jedno od najčešćih vjerovanja javlja se vjerovanje u vile i vještice te se javljaju praznovjerja vezana uz demonološka bića. Ipak, veliku važnost među stanovnicima ovog kraja ima kršćanska vjera, stoga su mnogi običaji vezani uz kršćanske obrede, običaje i motive. Javljaju se i zagonetke, poslovice i šale. Iako se vremena mijenjaju, i mnogi običaji iščezavaju, neki od njih se još uvijek obilježavaju na ovom području, te se prenose iz generacije u generaciju, te se na taj način uspijevaju očuvati vrijednosti i posebnosti Neretvanskog kraja.

Ključne riječi: Dolina Neretve, običaji, vjerovanja, poslovice, zagonetke,

OLD CUSTOMS, ORAL STORIES, RIDDLES AND BELIEFS IN THE NERETVA VALLEY

Summary

The Neretva Valley area consists of many smaller places that share similar customs. Thus, relatively similar customs occur in the municipality of Pojezerje, Bagalovići Parish and Kokorići. One of the most common beliefs is the belief in fairies and witches, and there are superstitions which are related to demonological beings. Nevertheless, the Christian faith is of great importance among the inhabitants of this area, so many customs are related to Christian rituals, customs and motives. Riddles, proverbs and jokes also appear there. Although times are changing, and many customs are disappearing, some of them are still celebrated in this area, and are passed down from generation to generation, and thus manage to preserve the values and peculiarities of the Neretva region.

Keywords: Neretva Valley, customs, beliefs, proverbs, riddles

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Petra Musulin, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišne prvostupnice hrvatskog i engleskog jezika i književnosti, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 23. rujna 2021.

Potpis

OBRAZAC I.P.

IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU

STUDENT/ICA	Petra Musulin
NASLOV RADA	Stari običaji, usmene priče, zagonetke i vjerovanja na području doline Neretve
VRSTA RADA	Završni rad
ZNANSTVENO PODRUČJE	Društvene znanosti
ZNANSTVENO POLJE	Filologija
MENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	Marko Dragić, prof. dr. sc.
KOMENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	-
ČLANOVI POVJERENSTVA (ime prezime, zvanje),	1. Marko Dragić, prof. dr. sc. 2. Lucijana Armanda Šundov, doc. dr. sc. 3. Nikola Sunara, dr. sc.

Ovom izjavom potvrđujem da sam autorica predanog završnog rada i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružiti odgovarajuće):

- a.) u otvorenom pristupu
 b.) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu
 c.) rad dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružiti odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Split, 23. rujna 2021.

mjesto, datum

Petra Musulin

potpis studentice